

פרק ראשון – קיצור הלכות תפילין

1) מהי החשיבות הגדולה של מצוות תפילין?

2) איך נקרא אדם שלא הניח תפילין? והאם מדובר גם על אדם שלא הניח בגלל אונס?

3) מהן שלושת הסיבות לברכת שהחיינו על תפילין בפעם הראשונה?

א. _____

ב. _____

ג. _____

4) מהן שתי הדיעות בראשונים על משך זמן הנחת תפילין, וכיצד נוהגים כיום? מדוע?

5) מדוע נוהגים להרגיל נער במצוות תפילין כחודש לפני בר-המצווה ולא לפני?

הערה: חשוב לציין שיש בכך מנהגים שונים, וכל נער ינהג כמנהג אביו. כיצד נוהגים במשפחתך?

6) מהם שלושת חלקי התפילין, ומה תפקיד כל אחד מהם?

7) איזו הקפדה עדיפה לכתחילה בעניין חלקי התפילין?

8) אילו דברים בהלכות תפילין הם הלכה למשה מסיני (ראה הרחבה)? במה ניתן להקל? עיין גם בעמ' 17.

9) כיצד מונחות הפרשיות בתפילין של ראש?

הלכה למשה מסיני - דינים שנמסרו למשה בהר סיני, ששמע אותם בעל פה מפי הקב"ה, ומסרם לישראל. הלכות שנאמר עליהן שהן "הלכה למשה מסיני", הן המקובלות בידנו דור אחר דור וחכם מפי חכם עד למשה מסיני, אך אין להן רמז במקרא, ולא נלמדו בדרך מדרכי הסברא או באחת מן המידות שהתורה נדרשת בהן.

10) כיצד מונחות הפרשיות בתפילין של יד? עיין בעמ' 16.

11) מהו אורך הרצועות בתפילין של ראש ובתפילין של יד?

של ראש: _____

של יד: _____

12) יוסי הוא נער בן 13 שמניח תפילין בכל יום מאז בר המצווה שלו. יוסי פוסק על פי השולחן ערוך. בוקר אחד, כשהניח את תפילין של יד, ראה כי באזור של כף היד יש ברצועה חלק קטן מאוד, לא בולט בהסתכלות רגילה, של צבע חום בהיר. אבי, חברו הטוב, אמר לו שזה בכלל לא חשוב כי זה לא באזור הבית עצמו. יוסי לא הסתפק בזה והחליט לברר מהי ההלכה.
מי צודק? מהי ההלכה במקרה הזה? פרט.

13) מהן ארבע פרשיות התפילין? מדוע דווקא הן?

14) מדוע קושרים את הפרשיות בשיער עגל? מהו המקור להלכה להוציא מהשיער אל מחוץ לבתים?

15) מהו סדר הפרשיות לפי רש"י ולפי רבינו תם?

לפי רש"י: _____

לפי ר"ת: _____

* מי היה רבינו תם? _____

* האם סדר הופעת הפרשיות בתורה מתאים לאחת הדיעות? _____

16) האם ומתי צריך לבדוק את התפילין? ועל מה צריך להקפיד בבחירת סופר הסת"ם?

17) מהו הזמן המוקדם ביותר שמותר להניח תפילין בבוקר, ומה דין תפילין בלילה?

18) מה יעשה חייל בפעילות מבצעית במקרים הבאים?

כשיודע שמחר בבוקר יוצא למבצע שימשך 48 שעות ברציפות.

כשהמבצע מתחיל באמצע הלילה ונמשך עד הערב שלמחרת.

* מדוע יש לחיילים "הקלות" במצוות תפילין ובמצוות נוספות?

19) מדוע אין מניחים תפילין בשבת?

* הסבר בלשונך את מחלוקת ה"בית יוסף" והרמ"א בנושא הנחת תפילין בשבת.

* מהי הנפקא מינה (ההבדל) להלכה בין שתי הדיעות?

20) האם מניחים תפילין בחול המועד? מלא את הטבלה:

הסיבה *	הדין	
		דעת השולחן ערוך
		דעת הרמ"א

21) מהו המנהג כיום?

* אילו אנשים נוהגים אחרת? האם אתה מכיר מישהו כזה?

22) אהרון נוהג להתעטף בטלית בנוסף לתפילין. אתמול הוא הגיע קצת באיחור לתפילה, ובגלל שהיה לחוץ מהעונש שיקבל מהר"ם שלו, הוציא בטעות את התפילין לפני הטלית. הוא ידע שיש כאן בעיה, אבל לא זכר מה לעשות. בלית ברירה הניח את התפילין ואחר-כך התעטף בטלית.
א. מדוע צריך להניח קודם את התפילין?

ב. האם אהרון נהג כשורה? אם לא, מה היה צריך לעשות?

היום לא הנחתי תפילין. היום הראשון בחיי.
נשקתי את התפילין ומיהרתי לכוון אותן על זרועי. הרגשתי שאחזה בי אותה רעדה ואותה אהבה שהיתה בי אותו יום בבית-כנסת הרמב"ם כשהנחתי אותן ראשונה. הידקתי את הבית של יד בחוזק אל הזרוע כמו שהידקתי אותו יום שנעשיתי בר-מצווה. עוד קודם שכרכתי שבע כריכות, כנהוג, מיהרתי להניח תפילין של ראש, שלא אחמיץ את השעה. היום פנה, השמש שוקעת.
רוני עמד למטה, בודק את הזחל של הטנק. הוא ראה אותי מניח תפילין על הצריח וקרא לעומתי בקול: אינך רואה? השמש שקעה! מה קרה לך? שכחת תלמודך? אסור להניח תפילין אחר השקיעה!
לא הקשבתי לו. אני בטוח שהחמה עוד לא שקעה לגמרי. עדיין ניכרת אדמומית שלה ברקיע. לא יעבור עלי יום בלי תפילין. המשכתי להניח אותן, מתפלל בלבי שהחמה מסתתרת לה בין החושות לבין ענפי האילנות שבאופק. קראתי קריאת שמע עם התפילין כדי שאעיד עדות אמת. הספק לא יצא מלבי והשבתי לי, אולי יתפזרו העבים ותיראה החמה בגבורתה כמו שאירע באותו מעשה הנזכר בתלמוד ששנינו בילדותנו, על נקדימון בן-גוריון שנקדה חמה בעבורו.
כך היתה אמונתם של חסידים ראשונים, וכך היתה אהבתם, וכך היו ניסים שנעשו עמם. הרמתי עיני לשמים, מבקש לראות זהרורי חמה. ריבונו של עולם הראה שיש לך אהובים בעולמך!
לא בכל יום מתרחש נס.
(מתוך "תיאום כוונות", הרב חיים סבתו, עמ' 102-103)

23) מתח קו בין המנהג/ההלכה למקור/הסיבה שממנו נלקח/ה (עיין גם בעמ' 20):
להניח תפילין בבית וללכת איתן לבית הכנסת שלא להעיד עדות שקר וכדי שק"ש לא תהיה פגומה

להניח תפילין לפני ברכת "עוטר ישראל בתפארה" מנהג טוב, לא חובה מעיקר הדין

אמירת קריאת שמע עם תפילין פסק השולחן ערוך על-פי הקבלה, שלא התקבל בעם

לומר שוב קריאת שמע עם תפילין שהגיעו אליך באיחור מנהג הרא"ש שלא התקבל בעם

24) מהי הכוונה שאנו צריכים לכוון לפני הנחת תפילין?

25) מהי מחלוקת האשכנזים והספרדים בעניין ברכות התפילין?

* מדוע ספרדי שטעה ובירך על של יד "על מצוות" לא יברך על של ראש, ואילו אשכנזי יברך על של ראש "להניח"?

26) מדוע, לפי האשכנזים, יאמר "ברוך שם כבוד מלכותו" לאחר הנחת תפילין של ראש?

* כיצד הפסוק הזה מהווה פתרון לבעיה והספק שצינת?

27) באיזה שלב של ההנחה צריך לברך על התפילין?

של יד: _____

של ראש: _____

* מדוע דווקא בשלב הזה ולא קודם או אחר-כך?

"בית יוסף" הוא שמו של ספר ההלכה הגדול והמפורט שכתב ר' יוסף קארו. אחר כך שימש הספר בסיס לספרו "שולחן ערוך". "בית יוסף" הוא פירוש לספר הטורים, ספר הלכה שנכתב כ- 200 שנה קודם על-ידי ר' יעקב בן הרא"ש. כתיבת ה"בית יוסף" נמשכה כ-32 שנה, והסתיימה בשנת 1555.

הרמ"א, ר' משה איסרלש, היה גדול פוסקי אשכנז במאה ה-16. הוא חיבר הרבה חיבורים בהלכה, אולם החיבור המשפיע מכולם הוא "המפה" – הגהות על השולחן ערוך שחיבר ר' יוסף קארו, על-מנת שהשולחן ערוך יוכל לשמש גם לבני אשכנז.

28) מה יעשה מי שדיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש, לפי כל אחת מהשיטות?

לשיטת הספרדים: _____

לשיטת האשכנזים: _____

29) באילו שני מקרים אין צורך, בדיעבד, לפעול על-פי אחת מהשיטות שצינת?

30) מהו עיקר הדין במספר הכריכות ("סיבובים") על היד, ומהו המנהג כיום?

כיצד נוהגים במשפחתך? _____

31) באיזה מקרה יניח תפילין כמו עיקר הדין?

32) ההלכה מחלקת בין ארבעה מצבים במקרה של אדם שחלץ את התפילין ורוצה להניחן שוב. מלא את הטבלה:

המקרה	הדין (אם ישנה מחלוקת – ציין אותה)

33) מה יעשה מי שיש לו רק זוג תפילין אחד?

* מה יהיה דינו של אדם גידם, לא עלינו, שלא יכול להניח תפילין של יד?

34) אהרון שוב הגיע באיחור לתפילה, והפעם לא היה לחוץ אלא סתם מיהר, והוציא בטעות את תפילין של ראש לפני תפילין של יד. פתאום שם לב לכך וידע שזו בעיה, אבל גם הפעם לא זכר מה לעשות. מה צריך היה אהרון לעשות במקרה כזה?

35) מהם שני הפסוקים שמלמדים אותנו שצריך להניח תפילין על היד החלשה?

* הסבר את צורת הלימוד מכל פסוק.

36) באיזה יד יניח תפילין כל אחד מהבאים?

מי שנולד שמאלי ועושה הכל ביד שמאל: _____

משחק טניס ביד שמאל וכותב בימין: _____

שולט בשתי ידיו: _____

* הסבר את מחלוקת הרמ"א והגר"א בהגדרת היד שנחשבת לחזקה.

37) תאר בפירוט את מקום הנחת תפילין של יד. על מה יש להקפיד במיוחד?

38) בני אשכנז נוהגים לכרוך את הרצועות פנימה, ובני ספרד ועדות המזרח – החוצה. ממה נובעת המחלוקת?

* בני אשכנז וספרד נוהגים לכרוך על היד 7 כריכות, ובני עדות המזרח – 8. ממה נובעת המחלוקת?

39) מדוע נוהגים לומר את הפסוקים "וארשתיך לי לעולם", "וארשתיך ליי" וכו' בזמן הכריכה על האצבע?

40) מהן ה"התארגנויות האחרונות" בהנחת התפילין לאחר ההנחה עצמה?

הגר"א, הגאון ר' אליהו מווילנה, ידוע גם בכינויו "הגאון מווילנה". חי בליטא בין השנים 1720-1797. היה לו ידע עצום ביהדות ובתורה, אבל גם בתחומים כמו מתמטיקה, גיאוגרפיה ואסטרונומיה. כתב עשרות ספרים, ובתוכם פירוש למשנה, ספרים בקבלה, כתבים במתמטיקה וכן פרשנות לתנ"ך, תוך שהוא משתמש בכלים דקדוקיים. חי כל חייו בסגפנות ובפשטות, ועם זאת הפך למנהיג ידוע בכל קהילות ישראל.

41) תאר בפירוט את מקום הנחת תפילין של ראש. על מה יש להקפיד במיוחד? התייחס גם לעניין חציצה.

42) מהם המקומות שבהם הכי צריך להקפיד שהרצועות לא יתהפכו?

בתפילין של יד : _____

בתפילין של ראש : _____

43) האם מניחים תפילין בעמידה או בישיבה? פרט.

44) מתי נוהגים למשמש בתפילין? האם זו חובה?

45) מדוע אסור לישון בתפילין?

* באיזו דרך מותר לישון בתפילין? עיין מסכת סוכה, דף כו עמוד א (למטה).

46) מדוע צריך להיזהר ולהרהר רק בדברי קדושה עם תפילין?

* על-פי הרמב"ם, איזו "סגולה" מיוחדת יש בתפילין שבזכותה קדושתן גדולה?

47) באיזה מקרה יסיר את התפילין לפני שאוכל, ובאיזה מקרה לא יסיר? מדוע?

48) מתי יחלוץ תפילין כל אחד מהאנשים הבאים? מתח קו לתשובה הנכונה :

אברהם נמצא ביום חופשי ולא ממהר לעבודה	יחלוץ אחרי "ובא לציון"
יהושע קיבל טלפון מחבר לעבודה שמבקש שיגיע מהר	יחלוץ לאחר הקדיש שלפני תפילת מוסף
אריק החובש קיבל קריאה דחופה בביפר ביום שלישי	יחלוץ לאחר הקדיש שאחרי "עלינו לשבח"
איציק הרופא הוזמן לניתוח חירום פתאומי ביום שני	יחלוץ באותו רגע, כרגיל
תלמיד כיתה ז' מתפלל תפילת ראש חודש בישיבה	יחלוץ באותו רגע, אבל לא מול ספר התורה

49) מדוע ראוי להישאר עם תפילין עד סוף התפילה, ויותר? כתוב 3 סיבות.

50) מדוע חולצים קודם את תפילין של ראש ורק אחר-כך את של יד?

51) כיצד עדיף להניח את התפילין בתיק – אחת ליד השניה או אחת מעל השניה? * מדוע?

52) באיזה אופן מותר לתלות את התפילין על ידית של אופניים ובאיזה אופן אסור?

* מדוע לא ראוי לתת לרצועות התפילין " להשתחרר" בעצמן מהיד, אלא צריך לחלוץ אותן בעצמך?

53) מה יעשה אדם במקרים הבאים?

נפלו לו התפילין כשהן מחוץ לנרתיק: _____

נפלו לו התפילין כשהן בתוך הנרתיק: _____

נפלו התפילין על שולחן: _____

54) האם מותר לשים דברים נוספים (מראה, למשל) בתיק התפילין? באיזה מקרה יהיה הדין שונה?

55) האם מותר לשים דברים נוספים (מראה, למשל) בשקית הניילון/פלסטיק שעוטפת את תיק התפילין? מדוע?

תפידנית

תוכן השאלה:

א. האם מותר להתשמש בתפידנית לצורך דבר שלא קשור לתפילין, כגון נרתיק וכו'?

ב. מותר להשתמש במראה של התפילין לצורך דברים שלא קשורים בתפילין?

אם אפשר להביא את המקור לתשובות.

תוכן התשובה:

מותר להשתמש בתפידנית, כגון להניח שם דברים או להסתכל במראה, בתנאי ששימוש זה אינו

מבזה. (למשל, לא יאחסן בפנים דבר מלוכלך או מגעיל כגון כביסה).

(מתוך אתר "כיפה". המשיב: הרב אפי קיציס).

את המקור לתשובות ניתן לראות בקישור הבא: <http://www.kipa.co.il/ask/show.asp?id=76331>

56) האם מותר לשים דברים נוספים (מראה, למשל) בתיק הטלית? מדוע?

* מהי ההגדרה המדויקת של המושגים הבאים? עיין מסכת מגילה דף כו עמוד ב וברש"י שם.

תשמיש מצווה : _____

תשמיש קדושה : _____

תשמיש דתשמיש : _____

57) באיזו דרך מותר להיכנס עם תפילין (מקופלות) לשירותים? מדוע?

58) באיזו דרך מותר להיכנס עם ספרי קודש לשירותים? מדוע?

פרק שני – מחשבת התפילין

תפילין – הקשר המיוחד שבין עם ישראל והקב"ה

(1) מה מבקש משה מהקב"ה, ומה עונה לו הקב"ה (על-פי הגמרא במסכת ברכות)?

(2) מה כתוב בתפילין של הקב"ה?

* מהי משמעות הביטוי "הקב"ה מניח תפילין"? כיצד זה יתכן?!

(3) מהי המשמעות הרעיונית שמלמדת אותנו העובדה שכתבת בתשובתך לשאלה 2?

(4) מה הקשר בין חטא העגל למצוות תפילין?

י"ג מידות רחמים

(5) מה לימד הקב"ה את עם ישראל בחטא העגל?

(6) מדוע אמירת י"ג מידות מעוררת את מחילת הקב"ה?

* לאור זאת, מה הקשר בין הנחת תפילין לאמירת י"ג מידות?

(7) מה הופך את האדם המניח תפילין לאדם שונה, על-פי הרב קוק?

שכרה וטעמה של מצוות תפילין

8) מהן שלושת ההבטחות לאדם שמניח תפילין?

9) מה אנו מבטאים בכך שאנו מניחים תפילין?

* כיצד ניתן לקשר בין תשובותיך לשאלות 8 ו-9?

10) כיצד מצוות תפילין יכולה לעזור לאדם ביום הדין, על-פי הרא"ש?

11) הסבר בלשונך את חשיבות מצוות תפילין על-פי ספר החינוך.

* מיהם "השומרים הגיבורים" של הנפש, ומה תפקידם?

12) הסבר את השם "תפילין" על-פי התוספות ועל-פי היעב"ץ.

13) מדוע בתפילין של ראש יש ארבעה בתים ובתפילין של יד יש בית אחד?

היעב"ץ, רבי יעקב ישראל בן צבי אשכנזי עמדין, היה מגדולי הרבנים במאה ה-18. לאחר ארבע שנים בלבד שכיהן כרב העיר אמדן שבגרמניה, התפטר ממשרתו ועבר לעסוק במסחר ובבית הדפוס שפתח בעיר הולדתו אלטונה. כתב ספרים רבים על המשנה, בהלכה ובקבלה. ספרו "מור וקציעה" הוא ספר פירושים וחיידושים על שולחן ערוך אורח חיים.

פרק שלישי – גדרי חיוב מצוות תפילין

האם מי שאינו מניח תפילין נקרא פושע?

1) מהם שלושת הפירושים להגדרת "קרקפתא דלא מנח תפילין"?
שיטת הגאונים, רבינו חננאל ועוד:

.....

שיטת הסמ"ג והרא"ש:

.....

שיטת היראים:

.....

* האם דעת רבינו תם היא דיעה בפני עצמה? הסבר.

.....

האם מברכים שהחיינו על מצווה שמקיימים בפעם הראשונה בחיים?

2) מדוע, על-פי רש"י, הכהן המקריב מנחות צריך לברך "שהחיינו"?

.....

3) איזו מסקנה הלכתית אפשר ללמוד מדברי רש"י שצינת בשאלה הקודמת?

.....

4) מדוע, על-פי תוספות, הכהן המקריב מנחות צריך לברך "שהחיינו"?

.....

5) איזו מסקנה הלכתית אפשר ללמוד מדברי תוספות שצינת בשאלה הקודמת?

.....

6) איזו מסקנה הלכתית לגבי תפילין אפשר ללמוד מדברי הרמ"א בעניין שחיטה וכיסוי הדם?

.....

7) מה פוסק המשנה ברורה בעקבות מחלוקת הפוסקים (שולחן ערוך, ש"ך, ט"ז, רמ"א)?

.....

* במה שונות התפילין מבגד חדש שודאי מברכים עליו?

.....

8) כיצד ניתן, על-פי ה"ביאור הלכה", לצאת ידי חובת כל הדיעות?

* האם אתה מכיר מקרים דומים שבהם עושים את הפתרון הזה? פרט.

9) איזו סיבה נוספת לברכת "שהחיינו" (בזמן הנחת תפילין בפעם הראשונה) מביא ה"חתם סופר"?

מצוות התפילין – כל היום או רגע אחד?

10) במשך כמה זמן, על-פי התוספות, צריך להניח תפילין בכל יום?

* במה שונות התפילין מלולב, ובמה הן דומות לסוכה?

11) מהי הסיבה לדברי התוספות, על-פי בעל ה"לבוש"?

12) על מה היה הגר"א מצטער? מה היה שמח לעשות אם היה יכול?

13) מה סוברת הדיעה החולקת על התוספות שכתבת בשאלה 10, ומהו המקור לדבריה?

14) במה מסייג השולחן ערוך את הדיעה שכתבת בשאלה הקודמת?

15) איזו דיעה נפסקה להלכה, ואיזו משמעות הלכתית יש גם לדיעה שלא נפסקה להלכה?

16) לאור מה שלמדנו, הסבר את החשיבות של הוראת הישיבה שלא לקפל תפילין עד לאחר דבר התורה בבוקר.

מאיזה גיל מתחילים להניח תפילין?

17) לדעת רש"י, האם יש גיל מוגדר שבו צריך להניח תפילין? אם לא, מהי ההגדרה לגיל המתאים?

18) מהו הפסק **להלכה**, ומה נוהגים **למעשה**? פרט את הדיעות השונות.

19) מה מיוחד בזמן של 30 יום דווקא?

מדוע אונן ואבל פטורים מתפילין?

20) מהי ההגדרה של "אונן", ומהי ההגדרה של "אבל"?

21) מדוע אונן פטור מכל המצוות?

22) מהי הסיבה הנוספת בתפילין שבגללה אבל פטור מהן?

23) מתי אבל פטור מתפילין, ומתי הוא חייב בהן?

כדי לסיים את הפרק בדבר טוב, נביא את הסיפור האופטימי על ר' עקיבא בזמן האבלות על חורבן בית המקדש:

וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה (בריוחוק) מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק (צוחק). אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחווים לעצבים (פסלים) ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלוקינו שרוף באש – ולא נבכה?! אמר להן: לכך (לכן) אני מצחק! ומה לעוברי רצונו, כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה!

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים. כיון שהגיעו להר הצופים (שרואים ממנו את הר הבית) – קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית – ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים (המקום שבו עמד קודש הקודשים כשבית המקדש היה קיים). התחילו הן בוכין – ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו "והזר הקרב יומת" ועכשיו שועלים הלכו בו – ולא נבכה?! אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב "ואעידה לי עדים נאמנים, את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו". וכי מה ענין (מה הקשר של) אוריה אצל זכריה? (הרי) אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא תלה הכתוב (את) נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה: באוריה כתיב (כתוב) "לכן בגללכם ציון שדה תחרש", בזכריה כתיב "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים". עד שלא (לפני ש) נתקיימה נבואתו (הקשה) של אוריה, הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו (השמחה) של זכריה. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע (ברור וידוע) שנבואתו של זכריה מתקיימת! בלשון הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו.

(מסכת מכות דף כד עמוד א-ב).

פרק רביעי – חלקי התפילין

תיתורא, מעברתא ותפילין מעור אחד

(1) מה פירוש המילה "תיתורא"? כיצד המילה הזו מתאימה לחלק זה בתפילין?

(2) מה פירוש המילה "מעברתא"? כיצד המילה הזו מתאימה לחלק זה בתפילין?

(3) מהי המחלוקת בעניין תפילין מעור אחד?

(4) מה פסק ה"משנה ברורה"?

(5) מה היתרון של תפילין מבהמה גסה על פני תפילין מבהמה דקה?

* הבא דוגמאות לבהמות הנחשבות "גסות", וכאלו הנחשבות "דקות".

הקצצה

(6) מהם שלושת המקומות שצריכים להיות מרובעים בתפילין?

(7) מהו החלק שהכי חשוב שיהיה מרובע מבין השלושה? עיין בעמ' 67.

(8) לאלישע נפלו התפילין מהיד וקיבלו מכה מהפינה של הסטנדר. היכן ומה יבדוק כדי לדעת אם התפילין נפסלו? ענה על-פי דעת ערוך השולחן והמשנה ברורה.

צבע התפילין

(9) מה הדין בדיעבד, על-פי השולחן ערוך, אם צבע הבית השתפשף קצת והוא לא שחור לגמרי?

* מאיזו מילה בדברי השולחן ערוך למד זאת המשנה ברורה? הסבר את דרך הלימוד.

חלוקת התאים בקציעה

10) על מה צריך להקפיד בתפילין של ראש? התייחס לדברי השולחן ערוך והמשנה ברורה.

11) מהו גודל כל תא בתפילין של ראש? האם זה מעכב אם לא הקפיד על כך?

12) מה רצוי לבדוק בין כל תא בתפילין של ראש? האם זה מעכב אם לא עשה כך?

השי"ן

13) מהו ההבדל בשי"ן שמצד ימין של הבית ובשי"ן שמצד שמאל?

14) על מה צריך להקפיד בגודל השי"ן?

15) מהו הטעם שעושים דווקא שי"ן? היעזר בהערה 4 (בסוף עמוד 72).

* מדוע יש שני סוגי שי"ן על התפילין?

* מדוע יש הבדל בצורת השי"ן בין תפילין של ספרדים לתפילין של אשכנזים?

הרצועות

16) מהן שלושת הדיעות המובאות בעניין האורך המינימלי לרצועות תפילין של ראש?

שולחן ערוך : _____

משנה ברורה : _____

טור : _____

17) מהו האורך המקסימלי לרצועות תפילין של ראש?

18) מהו האורך המינימלי לרצועת תפילין של יד?

19) מהו, בדיעבד, הרוחב המינימלי של הרצועות למסקנת המשנה ברורה?

20) מה יעשה מי שבתפילין שלו יש רצועות קצרות יותר מהאורך/רוחב המינימלי?

* מתי יכולה להיות מציאות שזוג תפילין כשרות לאדם אחד אבל פסולות לאדם אחר?

שחרות הרצועות

21) מהי המחלוקת בעניין שחרות הבתים?

22) איזה חלק של התפילין לכולי עלמא (לדעת כולם) צריך שיהיה שחור?

23) באיזה צבע צריכות להיות אחורי (הצד הפנימי) של הרצועות?

24) איזה צבע לא טוב שיהיה? מדוע?

* באיזה צבע, לדעת הרמב"ם, יהיו אחורי הרצועות של מי שהקציצה שלו בצבע ירוק?

25) לדעת הרמב"ם, האם צבע התפילין והרצועות של רוב העולם כיום הוא חובה או הידור? הסבר.

* מדוע יש אנשים שהצד הפנימי של הרצועות שלהם הוא שחור?

26) מה היו שני הספקות של הביאור הלכה בנוגע לצבע הרצועות?

27) מהי התשובה לספקות שהעלית בשאלה הקודמת?

28) כתוב את התנאים שצריכים להיות בדיו שצובע את התפילין.

29) מתי עדיף לתת לסופר סת"ם שיצבע את הבתים?

30) מה צריך לומר לפני צביעת הבתים או הרצועות?

* לפני אילו מצוות נוספות אנו אומרים נוסח דומה?

הפרשיות

31) מהו הנושא המרכזי שבכל אחת מפרשיות התפילין? פתח כל פרשיה במקומה בתורה וענה (לא כל התשובה כתובה בספר. חשוב בעצמך):

קדש לי	והיה כי יביאך	שמע	והיה אם שמוע

* המילה "תפילין" לא מוזכרת במפורש בתורה. מהו הפס' החוזר (בשינויים קלים) בכל אחת מארבע הפרשיות שרומז לתפילין?

קדש לי	והיה כי יביאך	שמע	והיה אם שמוע

32) מהו העניין המיוחד של הנחת תפילין על היד דווקא?

* באיזה הקשר מופיע בתורה הפס' המופיע בספר: "ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"?

33) מהו העניין המיוחד של הנחת תפילין על הראש?

34) מהם ההבדלים בין תפילין של יד לתפילין של ראש? השלם בטבלה:

מספר התאים בקצצה	מספר השורות	מספר הקלפים	
			תפילין של יד
			תפילין של ראש

כריכת הפרשיות

35) באיזה כיוון ובאיזו צורה מקפלים את פרשיות התפילין לאחר כתיבתן?

36) במה קושרים את פרשיות התפילין? מהו המקור לכך?

37) מה מניחים על הקלף לאחר הקשירה? מהו המקור לכך?

38) מה מניחים על הקלף לאחר מכן? מדוע?

39) מה עושים עם קצוות השיער? באיזה מקום בדיוק עושים את זה?

סדר הפרשיות

40) מהי מחלוקת רש"י ורבינו תם (ר"ת) ביחס לפרשיות?

41) מהי הסיבה של רש"י?

42) האם ר"ת, שחולק על רש"י, המציא שיטה חדשה? הסבר.

43) מהי הסיבה של ר"ת?

* מה ההיגיון שעומד מאחורי דעתו של ר"ת, על-פי הרב סולובייצ'יק?

(44) מה פסק השולחן-ערוך להלכה? מה הוא מנהג העולם?

(45) מה יעשה ירא שמים על-פי השולחן ערוך, ומהו הסייג שנותן לדבריו?

* מהי הכוונה הנדרשת מאותו ירא שמים?

* אילו שתי דרכים אפשריות יש לו להנחת שני זוגות התפילין?

(46) האם כיום מניחים תפילין של ר"ת רק אותם אנשים שכתבת בשאלה 45? הסבר.

(47) כיצד ניתן להבחין מבחוץ בהבדל שבין תפילין של רש"י לתפילין של ר"ת?

(48) האם יש הבדל בכך בין תפילין של ראש לתפילין של יד? הסבר.

(49) מה הפתרון שמציע השולחן ערוך כדי לא להתבלבל?

הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק (הגרי"ד), חי בין השנים 1903-1993. היה רב, פילוסוף דתי ומנהיגה הרוחני של האורתודוקסיה בארה"ב, אך בעיני עצמו היה בעיקר "איש ההלכה". הגרי"ד לא למד בצעירותו לימודי חול פורמליים, אך בסוף שנות העשרה שלו רכש בצורה מרוכזת השכלה. בגיל 22 החל ללמוד באוניברסיטת ברלין מתמטיקה, פיזיקה ופסיכולוגיה, אך בעיקר למד פילוסופיה. בגיל 29 קיבל דוקטורט. במהלך חייו לא הירבה לפרסם ספרים, אולם רבים מכתביו פורסמו לאחר מותו.

* איזו משמעות רעיונית ניתן ללמוד מכך שיש אנשים שנוהגים לא כמו הדיעה שנפסקה להלכה (דעת ר"ת)?

בתמונה כאן ניתן לראות אדם שמניח את שני זוגות התפילין, גם של רש"י וגם של רבינו תם. הדבר אפשרי כאשר כל זוג תפילין קטן יותר מהגודל הממוצע שאנחנו רגילים לראות בדרך כלל.



* קרא את הסיפור הבא וענה על השאלה שאחריו :

וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי? אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו וטמאוהו. תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי – חרוב זה יוכיח! נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה. אמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי – אמת המים יוכיחו! חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראיה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי – כותלי בית המדרש יוכיחו! הטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע. אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה, אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע ולא זקפו מפני כבודו של ר"א, ועדיין מטין ועומדין. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי – מן השמים יוכיחו! יצאתה בת קול: ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכ"מ! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא! מאי לא בשמים היא? אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה: אחרי רבים להטות. אשכחיה (מצא אותו) רבי נתן לאלהו (הנביא). אמר לו מאי עביד קוב"ה בההיא שעתא (מה עשה הקב"ה באותה שעה)? אמר לו: קא חייך ואמר: נצחוני בני, נצחוני בני. (מסכת בבא מציעא, דף נט עמוד ב).

איזו משמעות יש לפסיקת ההלכה שלנו כנגד ה"החלטות" של הקב"ה?

51) הסבר את מחלוקת רש"י ור"ת לפי ה"שפת אמת" (האדמו"ר מגור).

* לפי ה"שפת אמת", מדוע דעת ר"ת נחשבת במדרגה גבוהה יותר?

הקשרים

52) אילו שני קשרים יש בתפילין?

53) אילו שתי דיעות יש לגבי קשר של תפילין (דל"ת)?

54) איזו דל"ת עדיפה יותר לדעת המשנה ברורה? האם דעתו היא הלכה נחרצת? הסבר.

מתי יש לבדוק את התפילין?

55) כתוב ליד כל משפט – נכון / לא נכון / מחלוקת :

- א. תפילין בחזקת כשרות לא צריכות בדיקה לעולם, גם אם מניח באופן לא תמידי.
- ב. תפילין שלא מונחות באופן תמידי, צריכות בדיקה פעמיים בשבע שנים.
- ג. תפילין שנבדקו בשנה שעברה ונשמרו במקום יבש, לא צריכות בדיקה חוזרת.
- ד. המשנה ברורה מציע לבדוק את התפילין בכל מקרה, אם הן היו מונחות במקום רטוב.
- ה. לפי המשנה ברורה, במקרה הקודם יניח ללא ברכה כל עוד לא בדק אותן.
- ו. תפילין, גם כשהן בשימוש רגיל וזהיר, צריכות בדיקה פעמיים בשבע שנים.
- ז. הזיעה שעל הראש וביד נחשבת כ"מקום רטוב", ולכן צריך לבדוק גם כשמניחים באופן קבוע.
- ח. אם התפילין נקרעו או שנשפך עליהם מים – אם בדק אותן לאחרונה, לא יבדוק שוב.
- ט. תפילין שנקנו ללא בדיקה אצל מומחה, כדאי לשלוח אותן לבדיקה לאחר זמן-מה.
- י. לפי ה"חיי אדם", נוהגים לבדוק תפילין פעם בכמה שנים.

56) ועכשיו נסכם את הדעות השונות:

דעת השולחן ערוך:

דעת המשנה ברורה:

דעת הרב אויערבך:

דעת השימושא רבא והאור זרוע:

דעת המגן אברהם:

דעת החיי אדם:

מאיזה סופר כדאי לקנות תפילין?

57) כיצד ניתן ללמוד מדברי הגמרא בעירובין על החשיבות שבסופר סת"ם ירא שמים?

* למה התכוון רבי מאיר כשאמר לר' ישמעאל שהוא עלול להחריב את העולם?

58) מדוע אי אפשר לתקן פרשיה שהסופר גילה בה טעות?

59) מדוע תפילין שנקנו מידי סופר ירא שמים נחשבות כשרות יותר? איזה אינטרס יש לסופר שאינו ירא שמים לרמות את הקונה?

60) סופר ירא שמים עם כתב רגיל, או סופר שאינו ירא שמים עם כתב מהודר ויפה – מי עדיף? מדוע?

* מהי הסיבה הפנימית (מהקבלה) שמביא הרמח"ל לחשיבותו של סופר ירא שמים? הסבר במילים שלך.

61) מהי החשיבות של סופר ירא שמים, על-פי השולחן ערוך?

62) מהי הבעייתיות הנוספת שבתפילין פסולות, על-פי המשנה ברורה?

63) איזו הדרכה חשובה בעניין סדרי עדיפויות מלמד אותנו המשנה ברורה?

* האם הדרכה זו נכונה לגבי תחומים נוספים בחיים? חשוב על מספר דוגמאות.

64) מה לומד המשנה ברורה מהפסוק "זה אלי ואנוהו" לגבי מצוות תפילין?

* האם הלימוד הזה נכון לגבי מצוות נוספות? חשוב על מספר דוגמאות.

65) האם בהכרח תפילין יקרות הן גם תפילין מהודרות? הסבר.

הרמח"ל, ר' משה חיים לוצאטו, חי בין השנים 1707-1746. הרמח"ל גדל באיטליה, שם למד לימודי קודש לצד לימודי חול (מדעים, לטינית, יוונית ועוד). כבר בגיל צעיר עבר ללמוד בביתו קבלה יחד עם חבורת נערים. נאמר עליו כי בגיל ארבע עשרה ידע בעל-פה את כל הש"ס ואת כל כתבי האר"י וספר הזוהר. בגיל 19 הוסמך לרבנות. בגיל 27 עבר להולנד, שם כתב את ספריו הידועים "דרך ה'" ו"מסילת ישרים", שמבליעים בתוכם רמזים מהקבלה. בשנת 1743 עלה לארץ והשתקע בעכו, שם הקים בית כנסת שקיים עד היום ("בית כנסת הרמח"ל").

פרק חמישי – זמן הנחת תפילין

ממתי ניתן להניח תפילין בבוקר?

(1) מהו זמן קריאת שמע המוקדם ביותר? הסבר בלשונך את דברי "אחרים" (ר' מאיר) בגמרא.

.....

(2) כיצד זמן קריאת שמע קשור לזמן הנחת תפילין, לדעת אביי?

.....

(3) מהי ההגדרה של "חברו" על-פי הירושלמי?

.....

(4) מה פוסק השולחן ערוך להלכה לגבי זמן ההנחה והגדרת "חברו"?

.....

(5) מתי הוא זמן "משיכיר" כיום? ענה לפי כל אחת מהשיטות:

הרב טיקוצ'ינסקי:

מהרי"ל דיסקין ("נברשת"):

מגן אברהם:

הזמן המקובל כיום:

מדוע אסור להניח תפילין בלילה?

(6) מהי מחלוקת ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא בפירוש הפסוק "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה"?

.....

* מהי הנפקא מינה ההלכתית (ההבדל להלכה) בין שתי הדיעות?

.....

(7) הסבר את מחלוקת הרא"ש והרמב"ם בעניין הנחת תפילין בלילה.

.....

.....

.....

.....

8) אליעזר פוסק על-פי הרמב"ם. יום אחד שכח להניח תפילין בבוקר, ונזכר בכך רק בתפילת מנחה. הוא הניח תפילין במנחה, ונשאר ללמוד עם התפילין עליו אחרי התפילה. לפתע אליעזר שם לב שהחזן התחיל את תפילת ערבית, והוא עדיין עם התפילין. מה יעשה?

.....
* הסבר את דברי הרמב"ם "ואין מורין דבר זה לרבים".

.....
9) מה דינו של מי שמניח תפילין בכוונה לאחר שקיעת החמה, על-פי הרמב"ם?

.....
10) כיצד דברי הרמב"ם מתאימים לדברי הגמרא במסכת מנחות?

.....
* הסבר בלשונך את הסיפור על רבינא ורב אשי, ואת המסקנה ההלכתית העולה ממנו.

.....
.....
.....
11) אם אכן מותר להישאר עם תפילין אחרי השקיעה, למה לא מורים את זה כהלכה לכולם?

.....
* איזה מסר רעיוני אפשר ללמוד מכך **שמבטלים מצווה** (להישאר עם התפילין) בגלל הסיבה שכתבת בשאלה 11?

.....
12) באיזה מקרה מיוחד מותר להישאר עם התפילין לאחר שקיעת החמה ואפילו **מורים** את זה להלכה לכולם?

.....
13) יוסי שכח להניח תפילין. שקיעת החמה היתה לפני 5 דקות, ובדיוק נזכר שהוא לא הניח היום. מה יעשה? ציין את הדיעות השונות בעניין הזה.

.....
14) כיצד שיטת ר"ת "נחלצת" לעזרת מי שפספס גם את הזמן שצינת בשאלה הקודמת?

.....
15) על-פי הגמרא במסכת מנחות, מה יעשה מי שחייב לצאת מהבית באמצע הלילה, לפני זמן תפילין?

.....

16) מדוע התירו לו לעשות דבר כזה? כתוב את שתי הדיעות.

.....

* מהי הקולא (ההקלה) ההלכתית שהוסיפו הראשונים על דברי הגמרא בשאלה 15?

.....

17) כיצד פסק השולחן ערוך במקרה הזה?

.....

18) מה מעיר על כך הביאור הלכה?

.....

19) תאר מקרה שבו ההלכה הזו רלוונטית לאנשים כיום, וכתוב מה הדין במקרה כזה.

.....

.....

.....

מדוע לא מניחים תפילין בשבת?

20) מדוע השבת נקראת "אות"?

.....

21) מה מסיקה מכך הגמרא במסכת מנחות?

.....

* הסבר את הלימוד של ר' עקיבא, המופיע בגמרא במסכת מנחות.

.....

22) אילו שתי שאלות נכללות בשאלה "האם תפילין הן מוקצה בשבת"?

.....

* הסבר כל דיעה העומדת מאחורי כל אחת מהשאלות שכתבת.

דעת תוספות :

.....

דעת הבית יוסף :

.....

פסק השולחן ערוך :

23) על-פי פסק השולחן ערוך, על איזה איסור עובר מי שמניח תפילין או אפילו רק מטלטל אותן בשבת?

24) כיצד מסייג המשנה ברורה את דברי השולחן ערוך?

* על פי המשנה ברורה, באיזה מקרה יהיה מותר לטלטל תפילין בשבת אפילו לדעת השולחן ערוך?

25) מה יעשה מי ששכח לפני שבת להוציא את התפילין מתוך הטלית? הסבר איך ינהג בדיוק.

26) מי הם העדים שמעידים תמיד על יהדותנו?

תפילין בחול המועד

27) השלם בטבלה הבאה את דיעות הראשונים לגבי הנחת תפילין בחול המועד, ואת ההסבר והסיבה של כל אחד :

הראשון	הדיעה	הסבר הדיעה והסיבה
תוספות		
רשב"א		
בעל ספר התרומה והסמ"ק		
רא"ש		
בית יוסף		

28) כיצד פסק השולחן ערוך להלכה? לאיזו דיעה מהדיעות שהבאת בשאלה הקודמת זה מתאים?

29) הסבר את מחלוקת הרמ"א על פסק השולחן ערוך.

30) מהו הטעם שמביא המשנה ברורה לדעת הרמ"א?

* איזה מסר חשוב אפשר ללמוד מדברי המשנה ברורה שכתבת בשאלה 30?

31) על מי חולק ה"ט"ז, ומהי דעתו?

32) מה מעיר ערוך השולחן על דברי הרמ"א?

* כיצד אנחנו מקיימים כיום את דברי ערוך השולחן?

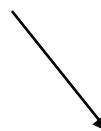
מה קודם – הטלית או התפילין?

33) מהו הכלל היסודי שלומדים מהמשנה במסכת הוריות?

* האם אתה מכיר עוד מצוות שהכלל הזה תקף לגביהן? הסבר.

הספר "ערוך השולחן" נכתב על-ידי הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין, שחי בין השנים 1829-1908. הרב אפשטיין כתב את ספרו במתכונת "שולחן ערוך", באותה חלוקה לסימנים, עם אותה שיטה של הבאת המקורות התנאיים דרך הראשונים והאחרונים ועד ההלכה למעשה כיום, אך בהרחבה רבה, ובהוספת הדעות השונות שנתחדשו עד ימיו. למעשה, שם הספר מרמז על כוונתו להיות שולחן ערוך "מעודכן". ערוך השולחן אינו ספר "נלווה" לשולחן ערוך (כמו המשנה ברורה, למשל), אלא ספר הלכה שעומד ונלמד בפני עצמו.

34) מהי ההתלבטות לגבי הכלל הזה בנוגע לטלית והתפילין?



ומצד שני, התפילין:

מצד אחד, הטלית:

35) מהן הדיעות להלכה בהתלבטות שהצגת בשאלה הקודמת? כתוב את הדעות השונות בטבלה שלפניך (חשוב לציין שזו **לא** ההלכה! את פסק ההלכה נראה בשאלה 36):

הפוסק	ההלכה – מי קודם?	הטעם
רמב"ם		
נימוקי יוסף		
שולחן ערוך		

* מה מקשים האחרונים על טעמו של השולחן ערוך?

* כיצד ניתן לענות לקושי זה?

36) לסיכום העניין, מהי ההלכה לדעת כל אחת מהדיעות, וכמי נוהגים כיום?

שולחן ערוך: _____

הלבוש: _____

שאגת אריה: _____

המנהג כיום: _____

37) מהן שתי הסיבות הנוספות לנהוג כמו המנהג כיום?

* מהי הסיבה הנוספת לכך לדעת הרמ"א?

38) מה לומדת הגמרא מהפסוק "ושמרתם את המצות"?

39) איזה מקרה בהלכות תפילין קשור ללימוד שכתבת?

40) מה פוסק השולחן ערוך במקרה שכתבת?

* כיצד ניתן להימנע מלהגיע למצב שמתאר השולחן ערוך?

41) ראובן הגיע לתפילת שחרית עם התיק שלו, שם היו מונחות התפילין והטלית – כל אחת בנפרד: התפילין בתפידנית והטלית בנרתיק מיוחד. הוא הכניס את היד לתיק, ובטעות נגע בתפידנית לפני הטלית. מה יעשה? השלם את הטבלה:

הדיעה	הדין	הטעם
המגן אברהם		
השולחן ערוך והביאור הלכה		
שולחן ערוך הרב		_____
פסק ההלכה		_____

עיטור בטלית ותפילין קודם כניסה לבית הכנסת

42) מה מלמד אותנו הזוהר על הנחת תפילין, וכיצד פסק השולחן ערוך?

43) באילו שני מקרים שמביא המשנה ברורה, אין צורך לנהוג כמו ההלכה הזו?

* מה ניתן ללמוד מדברי ערוך השולחן על חשיבות ההלכה הזו? הבא 2 דוגמאות מדבריו.

44) איזה פתרון חילופי מציעים המגן אברהם והמשנה ברורה למי שלא יכול לנהוג כך?

* חשוב, מדוע היום רוב האנשים, כולל רבנים, לא נוהגים כך?

45) מה היה מנהג הרא"ש בברכת "עוטר ישראל בתפארה"? מדוע נהג כך?

46) כיצד פסק השולחן ערוך בעניין הזה, ומה הקשה עליו ערוך השולחן?

* מהי התשובה לשאלתו של ערוך השולחן?

47) מה פסק המשנה ברורה לגבי המנהג הזה?

תפילין בשעת קריאת שמע ותפילה

48) מהם שני הטעמים לכך שאין לקרוא קריאת שמע בלי תפילין?

* הסבר את המשל ואת הנמשל.

49) מה יעשה אדם בכל אחד מהמקרים הבאים, לפי שני הטעמים שכתבת בשאלה 48?

המקרה	מה יעשה לפי הטעם הראשון?	מה יעשה לפי הטעם השני?	פסק ההלכה במקרה הזה
קרא קריאת שמע ללא תפילין, ואחר כך הגיעו לו תפילין			
אין לו תפילין, וחושש שיעבור זמן קריאת שמע או תפילה			
אין לו תפילין, וכעת יש תפילה בציבור	_____	_____	

50) בפועל, מה יעשה תלמיד שהגיע לישיבה לתפילה וגילה ששכח את התפילין שלו בבית? כתוב את כל האפשרויות במקרה כזה, ואת הפתרון. היעזר בתרשים בעמ' 114.



פרק שישי – ברכות התפילין

אמירת פרשיות התפילין

1) מהי תשובת התורה לחשש שאדם יאמר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"? הסבר בהרחבה.

2) האם יש צורך לומר את כל ארבעת הפרשיות בכל יום?

דעת המשנה ברורה:

דעת ערוך השולחן:

3) בפועל, מה יעשה מי שרגיל לומר אותן אבל הגיע באיחור, ואם יאמר אותן יפספס תפילה בציבור?

* חשוב, מהו בעצם ההבדל בין המשנה ברורה לערוך השולחן, ובמה הם מסכימים?

מה חשוב לכוון בעת הנחת תפילין?

4) מהו טעם מצוות תפילין לפי השולחן ערוך?

5) מה מוזר בכך שהשולחן ערוך נותן טעם למצווה?

6) מדוע בכל זאת חרג ממנהגו דווקא בתפילין?

* באיזה עוד מצוות מופיעה ה"חריגה" הזו של השולחן ערוך, ומה המשותף להן?

7) מה הדין של מי שלא כיוון לטעם המצווה במיוחד, אלא כיוון רק לשם מצווה באופן כללי?

8) מהי חשיבות הכוונה בתפילין שעולה מתוך תשובותיך?

9) מה אומרים כיום לפני הנחת תפילין, על-פי הזוהר, כדי להתכוון לשם המצווה? האם זה חובה?

* באילו עוד מצוות אנו נוהגים לומר את מה שכתבת בשאלה 9?

10) במה חולק עליו הנודע ביהודה? מדוע?

11) מהן ארבע הכוונות שצריך לזכור ולכוון לכולי עלמא (לדעת כולם) לפני הנחת תפילין?

א. _____

ב. _____

ג. _____

ד. _____

12) האם מותר לומר את שם ה' באמירה שכתבת בשאלה 9? כיצד יש לנהוג למעשה?



כמה ברכות יש בתפילין?

13) מהי מחלוקת הראשונים בבאור דברי אביי ורבא: "לא סח (דיבר) – מברך אחת, סח – מברך שתיים"? השלם את הטבלה:

הראשון	לא סח	סח
רש"י, רמב"ם, רשב"א		
רבינו תם		
שולחן ערוך		
רמ"א (הרמ"א איננו מתקופת הראשונים)		

* לאיזו דיעה מהדעות הנ"ל מתאימה שיטתו של רב חייא בגמרא במסכת מנחות (עמוד 121)?

* איזו דיעה מהדעות הנ"ל מתאימה, לדעתך, לפשט דברי אביי ורבא בגמרא במסכת מנחות? הסבר.

14) מה יעשה אדם שהתבלבל ובירך על תפילין של יד "על מצוות" במקום "להניח"? כתוב את כל האפשרויות.

15) מהי הגדרת הזמן של "תוך כדי דיבור"?

* באילו עוד הלכות מופיע העניין של "תוך כדי דיבור"?

16) אילו שתי משמעויות יש למילה "להניח", ולאילו מהן עלינו להתכוון?

17) מדוע עדיף לברך את ברכת "על מצוות" בלחש? האם זו ההלכה או שיש חולקים על כך?

18) מה יעשה מי ששמע את הברכה מאחר? הסבר את ההתלבטות ואת ההכרעה להלכה.



ומצד שני :

מצד אחד :



ההכרעה להלכה :

19) מה פוסק הרמ"א, על-פי המהרי"ן חביב, לומר לאחר ברכת "על מצוות תפילין"?

20) מדוע צריך לומר את המשפט הזה? מה הוא בא "לתקן"? ענה על-פי הרמב"ם.

21) הסבר בהרחבה ובלשונך את קושיית הבית יוסף על המהרי"ן חביב.

22) כיצד ניתן לענות לקושיה הזו? ענה על-פי המשנה ברורה.

* מהי תשובת ערוך השולחן לקושיה שכתבת בשאלה 21? (שים לב שבתשובתו הוא שואל עוד שאלה, ואחר כך עונה עליה – ומתוך כך גם על הקושיה שהזכרנו).

23) לסיכום העניין, מה עושים בדרך כלל במקרה של ספק בברכות, ומדוע בתפילין המצב שונה?

באיזה שלב של ההנחה יש לברך?

24) מהו הכלל ההלכתי בנוגע לברכות על קיום מצווה? הסבר והבא 2 דוגמאות.

* חשוב על עוד 3 דוגמאות לכלל שכתבת.

25) במה צריך להיזהר כשמקיימים את הכלל הזה?

* כיצד הכלל שכתבת בשאלה 24 מעלה שאלה לגבי הנחת תפילין?

26) מהי ההלכה שעולה מהגמרא במסכת מנחות, וכיצד היא מסתדרת עם הכלל שכתבת בשאלה 24?

27) מה פסק השולחן ערוך בעקבות הגמרא?

28) אילו שני דגשים חשובים ישנם על פסק ההלכה של השולחן ערוך? הסבר במילים שלך.

29) איזה מנהג, שלא נהוג היום, מופיע בתוספות במסכת מנחות?

* מדוע, לדעתך, מנהג זה לא השתרש בקהילות ישראל?

30) לסיכום העניין, השלם את הטבלה שלפניך:

	מה עושה לפני הברכה?	הברכה	מה עושה לאחר הברכה?
תפילין של יד		להניח תפילין	
תפילין של ראש		אשכנזים: על מצוות תפילין	
		ספרדים: לא מברכים	_____

* האם הטבלה הזו רלוונטית גם בהנחת תפילין של ר"ת? הסבר.

מה דינו של מי שמדבר בין תפילין של יד לשל ראש?

31) מהי החומרה של מי שמדבר בין תפילין של יד לשל ראש, על-פי הגמרא?

32) כיצד ביארו הראשונים את המשפט בגמרא שכתבת בשאלה הקודמת?
רש"י:

תוספות, רמב"ם, רא"ש:

36) מה נחשב להפסק? מלא את הטבלה (היעזר בדוגמה):

ההסבר במילים שלך	ההפסק	הדיעה
אסור לומר אפילו מילה אחת בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש	מילה אחת	ביאור הלכה
		משנה ברורה
		השל"ה והזוהר (ציין גם את הדיעה החולקת – האגרות משה)
		השולחן ערוך (ציין גם את הערת המשנה ברורה)
		רא"ש
		רשב"א
		מרדכי

37) מה פסק השולחן ערוך במקרה האחרון בטבלה?

* באר את המחלוקת על דברי השולחן ערוך שציינת בשאלה הקודמת.

דעת הרשב"א :

דעת תוספות :

38) לסיכום העניין, מה יעשה בפועל מי שבטעות ענה לקדושה בין תפילין של יד לתפילין של ראש? היעזר בסיכום בעמ' 130.

39) איזו בעיה נוצרת, לדעת הרא"ש, כשכורכים את הכריכות שעל היד?

40) מדוע, לדעת האר"י, אין את הבעיה הזו?

41) מה פסק השולחן ערוך, ומה העיר על כך המשנה ברורה?

* מדוע, גם לפי האר"י, את הכריכות שעל האצבע כורכים רק לאחר הנחת תפילין של רא"ש? במה הן שונות משבע הכריכות שעל הזרוע? כתוב שתי סיבות. היעזר בדברי המשנה ברורה המופיעים בעמ' 130.

* מה יעשה מי ששומע שהציבור מגיע לקדושה והוא בדיוק הניח תפילין של יד (ועוד לא הספיק לכרוך את הכריכות)? היעזר בדברי המשנה ברורה המופיעים בעמ' 131.

42) מה הדגישו השולחן ערוך והרמ"א **שלא** לעשות כדי לצמצם את ההפסק בין תפילין של יד לשל ראש? מדוע?

הוריד את התפילין – האם חוזר ומברך?

(43) מהי מחלוקת התנאים בעניין הנחת תפילין? כתוב את שתי הדיעות.

(44) כדעת מי נפסקה ההלכה?

(45) מה יעשה בכל אחד מהמקרים? השלם את הטבלה (אם ישנה יותר מדיעה אחת, ציין גם אותה):

ההלכה	המקרה

(46) מהי ההלכה במקרה האחרון בטבלה? כדעת מי מהראשונים היא נפסקה?

(47) מהי הסיבה לפסיקתו של הרמ"א בהלכה שכתבת בשאלה הקודמת?

* מדוע יש הבדל הלכתי בין אם נשמטו בשעת התפילה לנשמטו שלא בשעת התפילה?

אין לו אלא של יד או של ראש – האם יוצא בהן ידי חובה?

(48) איזה כלל חשוב מלמדת אותנו המשנה במסכת מנחות?

(49) איזה סייג מוסיפה לנו הגמרא על דברי המשנה שכתבת בשאלה הקודמת?

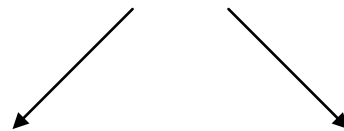
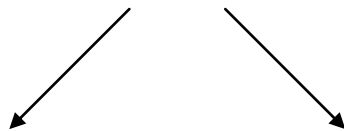
* האם פסק הרא"ש והרמב"ם דומה יותר לדברי המשנה או לדברי הגמרא? הוכח.

(50) מה פסק השולחן ערוך בשאלה המופיעה בכותרת? מהי הסיבה שהוא מציין?

(51) איזו ברכה/ברכות יברך כל אחד מהבאים?

מי שיש לו רק תפילין של ראש:

מי שיש לו רק תפילין של יד:



לדעת האשכנזים:

לדעת הספרדים:

לדעת האשכנזים:

לדעת הספרדים:

שעת טרם עלות השחר. חיים כבר עמד לסיים את תפילתו ולחלוץ את התפילין מתחת לשמיכה, כשלתע הוא חש בנגיעה קלה. נשימתו נעתקה בקרבו מרוב בהלה; אבוי! גילו אותי! הוא הוריד במהירות את התפילין של ראש ושירבב את ראשו אל מחוץ לשמיכה. ואז, שיחרר בבת אחת אנחת רווחה; גם בעלטה הבחין בקלות בזקנו הלבן וההדור של ידידו ר' נחמן ברנב... עד מהרה היה ר' נחמן מכוסה בשמיכה כשהוא עטור בתפילין ומתייפח בכי עז של התרגשות ודמעותיו נספגות בשמיכה. לאחר שעה קלה יצא כשעיניו אדומות, וסיפר לידידו הצעיר: "שמרתי את מנת הלחם היומית שלי ושיחדתי עמה את השומר שבחוץ כדי שיעלים עין מבואי לכאן. מחר אבוא שוב באותה השעה". ("תפילין בגיא צלמות", מתוך "לך לך בני" – חיים שפירא)

פרק שביעי – אופן הנחת התפילין

מה קודם למה – תפילין של יד או של ראש?

1) איזה תפילין קודמים – של יד או של ראש? מהי הסיבה לכך, על-פי הגמרא במסכת מנחות?

* כיצד ניתן להוכיח מהשולחן ערוך שההלכה שכתבת בשאלה הקודמת לא ניתנת לפרשנות, גם במקרה של טעות? צטט והסבר במילים שלך.

2) מה יעשה מי שטעה והניח שלא על-פי הסדר המתאים? ענה לפי הדיעות השונות: דעת האבודרהם:

דעת הט"ז:

* הסבר את הסיבה העומדת מאחורי דעתו של הט"ז.

3) מהי ההלכה בפועל, כיום?

4) מה אעשה אם התרופפו לי הרצועות על היד ואני רוצה לחזק אותן? * הצג את ההתלבטות במקרה כזה לאור מה שלמדת בחלק זה.

מה אעשה במקרה כזה? מדוע?

מדוע מניחים על היד ה"כהה", ומה דין האיטר?

(5) כתוב שתי דרשות שהגמרא במסכת מנחות למדה מהן שיש להניח את התפילין על יד שמאל.

(6) מדוע איטר (שמאלי) מניח תפילין על יד ימין?

* על מי בתנ"ך נאמר שהיה "איש איטר יד ימינו"?

(7) מהן שתי האפשרויות להגדרת אדם כשמאלי לעניין הנחת תפילין?

* מהי הנפקא מינה (ההבדל) להלכה בין שתי ההגדרות שצינת?

(8) מהן דעות הראשונים לאפשרויות שכתבת בשאלה 7? השלם את הטבלה שלפניך :

בעל הדיעה	הדיעה	מהיכן מוכיח את דעתו?
ספר התרומה, מרדכי		
ר' יחיאל מפריז, סמ"ק		
ב"ח (עמ' 148)		_____

(9) מה פסק הרמ"א בהכרעת המחלוקת שמופיעה בטבלה? מה פסק הגר"א?

(10) על איזו יד יניח אדם שכותב בימין ואת שאר הפעולות עושה בשמאל, אבל יודע גם להשתמש ביד ימין? מדוע?

11) על איזו יד יניח אדם ששולט בשתי ידיו אך מעדיף לכתוב בימין? מדוע?

12) על איזו יד יניח אדם שנולד שמאלי אבל התרגל לעשות הכל בימין, כולל כתיבה? מדוע?

* מהי הבעייתיות בכך ששמאלי יניח תפילין של ימני או להיפך?

כיצד והיכן יש להניח תפילין של יד?

13) מהו המקום להנחת תפילין של יד על-פי הגמרא במסכת מנחות? הסבר במילים שלך.

14) כיצד מסביר הרמב"ם את דברי הגמרא שהבאת?

15) מהי הדיעה המקובלת בראשונים (רבינו תם, שולחן ערוך) על המיקום המדויק של הנחת תפילין של יד?

16) מהי הסיבה שצריך להניח במקום הזה דווקא?

* הסבר את דרך הלימוד של הגמרא במסכת מנחות שבה למדה את מקום ההנחה שכתבת בשאלה 15 (רמז : איזו מילה לכאורה מיותרת בפסוק? מדוע?)

17) הסבר מהו המיקום המדויק של הנחת תפילין של יד על-פי פסק הרמ"א והשולחן ערוך.

18) מהו הטעם להנחה דווקא במקום הזה לדעת שולחן ערוך הרב?

19) מהי דעת הגר"א על התשובה שכתבת בשאלה 17?

* כיצד מוכיח הגר"א את דעתו מתוך דברי הגמרא במסכת מנחות?

.....

(20) מהו פסק ההלכה בעניין מקום הנחת תפילין של יד?

לכתחילה:

בדיעבד:

(21) אילו מקומות פסולים להנחה אפילו בדיעבד? היעזר בציור שבתחתית עמ' 152.

.....

(22) מהו המקום הלכתחילאי להנחת תפילין של יד? היעזר בציור שבתחתית עמ' 152.

.....

(23) איזו הלכה לומדים מרב חייא בריה דרב אויא?

.....

(24) מהי הסיבה להלכה הזו?

.....

(25) כיצד פירשו רב האי גאון ורב עמרם גאון את הגמרא במסכת מנחות על קשר של יו"ד?

.....

* הרב רימון כותב: "נחלקו גאונים וראשונים בהסבר הגמרא", ולא מביא את הדיעות האחרות. אילו פירושים נוספים ניתן, לדעתך, לתת לפשט הגמרא?

.....

.....

.....

(26) על אילו שלושה פרטים יש להקפיד, על-פי פסק ההלכה, לגבי קשר של יו"ד?

.....

.....

* מהי הסיבה שמביא הזוהר להקפדה השלישית שצינת? הסבר במילים שלך.

.....

.....

.....

27) מהן שתי הדיעות בנוגע להצמדת קשר היו"ד לתפילין, וכיצד נפסק להלכה?

28) מה עושים בפועל כדי לקיים את פסק ההלכה שכתבת בשאלה הקודמת?

29) איזו הלכה חשובה חידשו האחרונים בעניין קשר של יו"ד? על מה התבססו בפסיקתם?

30) מדוע אין צורך להניח שוב אם היו"ד לא נגעה בקציצה בשעת ההנחה?

31) באילו חמש דרכים ניתן לדאוג להצמדת היו"ד אל הבית? עיין גם בעמ' 156.

32) איזו דרך עדיפה לדעת המשנה ברורה? מדוע?

* לאיזו חציצה מתכוון המשנה ברורה בדבריו?

33) מאיזו דרך מהדרכים שכתבת בשאלה 31 מסתייג הרמ"א? מדוע?

34) ממה נובעת המחלוקת (נוסח אשכנז ונוסח ספרד ועדות המזרח) על כיוון הנחת תפילין של יד?

גאונים – תקופת הגאונים נמשכה כ 500 שנה, מחתימת התלמוד במאה השישית ועד מותו של רב האי גאון במאה ה 11. פירוש המושג "גאון" הוא ראש ישיבה בבבל או בארץ ישראל באותה תקופה. עיקר המידע שיש לנו על תקופת הגאונים מתבסס על איגרת רב שרירא גאון, שם נשאל 6 שאלות, ובין התשובות הוא נתן רשימה כרונולוגית מסודרת של כל הגאונים. מידע נוסף עליהם נמצא בתשובות ומכתבים של גאונים שנתגלו בגניזה הקהירית. בין הגאונים ניתן למצוא את רב האי גאון, רב שרירא גאון, רב עמרם גאון, רב סעדיה גאון (הרס"ג) וכן הלאה.

35) מהם שני המנהגים לגבי כיוון ההנחה? הסבר את טעמו של כל אחד מהם.

נוסח אשכנז :

נוסח ספרד ועדות המזרח :

36) מה יעשה מי שלקח תפילין מאדם שלא מניח באותו כיוון שהוא נוהג להניח? מדוע? פרט.

37) מהם שני המנהגים בעניין כיוון המעברתא והקציצה? כיצד נפסק להלכה?

38) מהן ארבע הבעיות בכך שאיטר יקח תפילין מאדם ימני? השלם את הטבלה שלפניך :

האפשרות	הבעיה שבאפשרות הזו	מי פסק כאפשרות הזו?	הסיבה לפסיקה הזו

כיצד כורכים את הרצועה על היד?

39 כיצד צריך לכווץ את רצועת התפילין על כף היד, על-פי הגמרא והשולחן ערוך?

.....

40 מה הוסיף השולחן ערוך על לשון הגמרא?

.....

* לאור דברי השולחן ערוך שהבאת, באיזה אופן צריך להניח תפילין של יד על-פי הגמרא?

.....

41 באילו שתי דרכים ניתן לפרש את דברי השולחן ערוך?

.....

* האם שתי הדרכים האלה סותרות זו את זו? הסבר.

.....

* מהי הסיבה לשבע הכריכות, על-פי הזוהר? הסבר במילים שלך.

.....

42 מהי הסיבה לשבע הכריכות, על-פי ערוך השולחן?

.....

43 מהם שלושת המנהגים לגבי שלוש הכריכות על האצבע?

.....

.....

44 אילו פסוקים נוהגים לומר בכל כריכה? כתוב את הפסוק בשלימותו (היעזר בספר הושע פרק ב', או בסידור):

בכריכה ראשונה:

בכריכה שניה:

בכריכה שלישית:

45 מהי הסיבה לאמירת פסוקים אילו דווקא?

.....

46 מהו עיקר הדין לקשירה שעל כף היד, על-פי השולחן ערוך?

.....

47) כיצד נהגו לקשור על כף היד את הרצועות על-פי כל מנהג?

אשכנז: _____

ספרד: _____

עדות המזרח: _____

* תימן: _____

* חשוב, אם עיקר הדין הוא כפי שכתבת בשאלה 46, כיצד נוצרו הבדלים בין המנהגים? האם אין הלכה אחת שקובעת לכולם?

לשם מה יצרה התורה את עניין הקידושין?

הצורה הזו מלמדת אותנו, כי הקשר בין האיש והאשה הוא קשר עצמי, ואינו נובע רק מחייהם המשותפים. אף שאין הם חיים יחדיו, הרי הם איש ואשה, כי מקור הקשר ביניהם הוא עליון מן החיים, ומקורו בקשר הנשמתי הקיים ביניהם. רק לאחר השלב הזה, בו בא לידי ביטוי הקשר הפנימי העצמי, מגיע שלב הנישואין בו מתבטא קשר זה בעולם המעשה. בצורה זו אנו מבינים כי חיי המעשה הם רק ביטוי לקשר עליון שבין בני הזוג. עוד קודם יצירת הוולד נקבע כי נשמותיהם קשורות זו לזו, וקשר זה מופיע בקידושין, והנישואים מופיעים קשר זה ברובד נוסף - הרובד של המציאות המעשית.

דברים דומים כותב הרב קוק זצ"ל בביאורו לפסוק **"וארשתיך לי לעולם"**:

"אף על פי שהנשואים הם יותר נערכים בדבקות מהארוסין, מכל מקום יש מעלה בארוסין, שהם מביעים את היסוד החוקי האצילי שבדבקות האלוקית, שמתוך מעלתו אין בו התפסה לחקוי חמרי כלל. ודוקא החוק העליון הזה הוא שאיננו מקבל שום שנוי, כי איננו תלוי בשום יחש, העלול להשתנות, כי אם הוא עומד בעצם צביון החוק, שאי אפשר כלל לצייר אופן אחר. וזאת הדבקות השכלית, הבאה מצד ההכרה שבהתגלותה פעם אחת בעצם בהירותה, איננה עלולה לקבל שום שינוי כלל, ונמצא שהיא קיימת לעולם. וארשתיך לי לעולם".

הקשר שבין ישראל לקב"ה נמשל דוקא לארוסין, הם הקידושין, כי בהם בא לידי ביטוי הקשר העליון, שאיננו תלוי במציאות ואיננו משתנה בשינויי המציאות.

(הרב יהושע ויצמן, הקדמה למסכת קידושין)

היכן יש להניח תפילין של ראש?

(48) לפי התורה שבכתב, מהו המקום להנחת תפילין של ראש?

.....

(49) לפי התורה שבעל פה, מהו המקום המדויק להנחת תפילין של ראש?

.....

.....

* איזו עדה נוהגת להניח במקום שציינת בשאלה 48? מדוע? פרט והבא דוגמאות דומות.

.....

.....

.....

.....

(50) איזה מידע נוסף על מיקום הנחת תפילין של ראש מוסיפה לנו הברייתא במסכת מנחות?

.....

.....

* הסבר את דרך הלימוד של הברייתא.

.....

.....

.....

(51) בשאלות 49-50 למדנו על שני מקומות להנחת תפילין של ראש. מהו היחס שבין שני המקומות?

.....

.....

(52) כיצד משלב הרא"ש בין שני המקומות?

.....

.....

(53) היכן הוא המקום שציינת בשאלה 50 לפי הדיעות השונות?

לדעת בעל התרומה, רבנו ירוחם ועוד ראשונים :

.....

לדעת הרמב"ם :

.....

(54) איזו בעיה עלולה להיווצר בהנחת התפילין על הראש, וכיצד ניתן לפתור בעיה זו?

.....

.....

.....

.....

55) על מה זועק הרב קוק? איזה ספר כתב במיוחד לאור זאת?

.....

56) מהי החומרא שבפספוס המקום המדויק של הנחת תפילין של ראש, על-פי הרב קוק?

.....

57) היכן יניח תפילין אדם בעל שיער ארוך?

.....

58) היכן יניח תפילין אדם ללא שיער?

.....

59) מהו המקום ברוחב הראש שצריך להקפיד עליו בהנחת תפילין? הסבר בפירוט.

.....

.....

* מה הקשר בין המחלוקת בגמרא במסכת עירובין לבין הצורך לדייק במקום ההנחה?

.....

.....

60) עד כמה צריך לדייק במקום ההנחה על-פי כל אחת מהדעות?

משנה ברורה ושולחן ערוך הרב :

.....

שו"ת דברי חיים (האדמו"ר מצאנז) ושו"ת ציץ אליעזר (הרב אליעזר ולדנברג) :

.....

61) איזה מנהג דחה האדמו"ר מצאנז? מדוע?

.....

62) איזו סיבה נוספת מביא הרא"ש לכך שצריך להקפיד על האמצע?

.....

63) אילו שתי דרכים נוהגים כיום למעשה כדי להקפיד על האמצע?

.....

64) אלי כבר הגיע לתחנון כשנזכר שלא בדק את מיקום התפילין באחת משתי הדרכים הנהוגות, כששלח את ידו הרגיש שהתפילין נמצאות סנטימטר וחצי מהאמצע. הוא התלבט האם להחזיר אותן למקום ולהתפלל שוב, או להמשיך כרגיל. מה אלי צריך לעשות? הוכח את תשובתך.

* השווה בין תשובותיך לשאלות 63-64 לבין תשובותיך לשאלות 55-56 : על איזה פרט במקום ההנחה יש להקפיד במיוחד בהנחת תפילין של ראש, ועל איזה פרט אם שכח – לא נורא? הסבר.

65) מהו מקום הנחת קשר הדלי"ת שבתפילין של ראש? הסבר בהרחבה.

66) על מה יש להקפיד במקום גובה קשר הדלי"ת? כיצד ניתן לגרום לכך שלא נגיע לבעיה כזו?

67) איזה סידור נוסף של התפילין ראוי לעשות בסיום הנחת תפילין של ראש? מדוע?

המניח תפילין של ראש בגלוי – לא מפחד

68) מהי הסיבה לפחד של הגויים מפני עם ישראל?

69) איזו הלכה לומדים מהגמרא שהבאת בשאלה הקודמת?

70) האם ההלכה הזו נכונה גם בתפילין של יד? הוכח והסבר את דרך הלימוד.

71) מה לומדים מהסיפור של אמימר, ומה פוסק בעקבותו הרמ"א?

* הסבר את דרך הלימוד של הרמ"א בפסיקתו שצינת בשאלה הקודמת.

יש להקפיד שלא יתהפכו הרצועות

72) מהם שני הפירושים לדברי רב נחמן במסכת מנחות?

73) כיצד פוסק השולחן ערוך? הסבר בהרחבה.

74) על מה אין צורך להקפיד כשהתהפכו הרצועות ביד ובראש? היעזר בציור בעמוד 171.

75) מדוע בכל זאת מסדרים את הרצועות במקומות האלה, אם התהפכו?

76) מהי מחלוקת רש"י ורמב"ם בעניין היפוך הרצועות?

המחלוקת:

דעת רמב"ם:

דעת רש"י:

* הוכח מלשוננו של כל אחד מהם את דעתו.

77) מה דינו של מי שהתהפכו לו הרצועות? ענה על-פי הדיעות השונות:
רב הונא:

תשובת הגאונים:

מעדני יום טוב:

האליה רבה והברכי יוסף:

המשנה ברורה:

* מדוע מי שהתהפכה לו הרצועה בשוגג, בכל זאת נקרא פושע לדעת חלק מהדיעות?

כיצד להניח תפילין – בעמידה או בישיבה?

78) מהי הסיבה לדיעה (על-פי הקבלה) שיש להניח תפילין של יד בישיבה ושל ראש בעמידה?

79) האם מברכים על תפילין של יד בישיבה או בעמידה? פרט.

80) מהי הסיבה לדיעה (של פוסקי אשכנז) שיש להניח גם את תפילין של יד בעמידה?

81) איזו סיבה נוספת להנחה בעמידה מביאים המטה משה והלכות קטנות, וכיצד דוחה אותה הגר"א?

82) מה נוהגים כיום להלכה?

האם יש איסור חציצה בתפילין?

* ממה נובעת מחלוקת הראשונים בשאלה האם יש איסור חציצה בתפילין?

83) האם יש איסור חציצה בתפילין? ענה על-פי הדיעות השונות:

דעת הרא"ש:

דעת הרשב"א:

פסק השולחן ערוך (ענה בהרחבה):

84) מה יעשה מי שיש לו תחבושת או גבס על היד או בראש? מדוע?

85) מה מוסיף הרמ"א על פסק השולחן ערוך? מדוע?

86) לפי דברי הרמ"א, כמה ברכות יברך מי שיש לו תחבושת או גבס על היד או בראש, לדעת כל אחד מהמנהגים?
מנהג הספרדים :

מנהג האשכנזים :

87) מהו ההגיון לחלק בין תחבושת לגבס במקרה של פצע ביד, לדעת שו"ת משנה הלכות?

88) מה יעשה להלכה מי שיש לו גבס על היד? מדוע?

89) מה ניתן ללמוד מדברי הרמ"א על חציצה ברצועות לעומת התפילין?

* כיצד לומדים את ההלכה הזו מתוך דבריו?

90) במה סייגו המגן אברהם והט"ז את דברי הרמ"א? מתי כן ניתן לנהוג כרמ"א?

91) מדוע אין צורך להוריד את השעון בזמן הנחת תפילין? מדוע בכל זאת רבים נוהגים להוריד?

92) מה יעשה מי שגילה לאחר ההנחה את השרוול, למשל, מתחת לתפילין?

* למה הייתי חושב שיהיה צריך להניח את התפילין מחדש?

93) מהי הבעייתיות בשיער ארוך עם תפילין על-פי חלק מהפוסקים?

* אילו שתי קושיות אפשר להקשות על פסק ההלכה הנ"ל?

94 כיצד ניתן בכל זאת להניח תפילין עם שיער ארוך, למי שנאלץ להגיע למצב כזה?

95 אם ניגש אליך אדם עם שיער ארוך ומבקש שתניח לו תפילין, מה תעשה? מדוע?

* איזה חשש איסור עלול להיות במקרה כזה? הסבר במילים שלך.

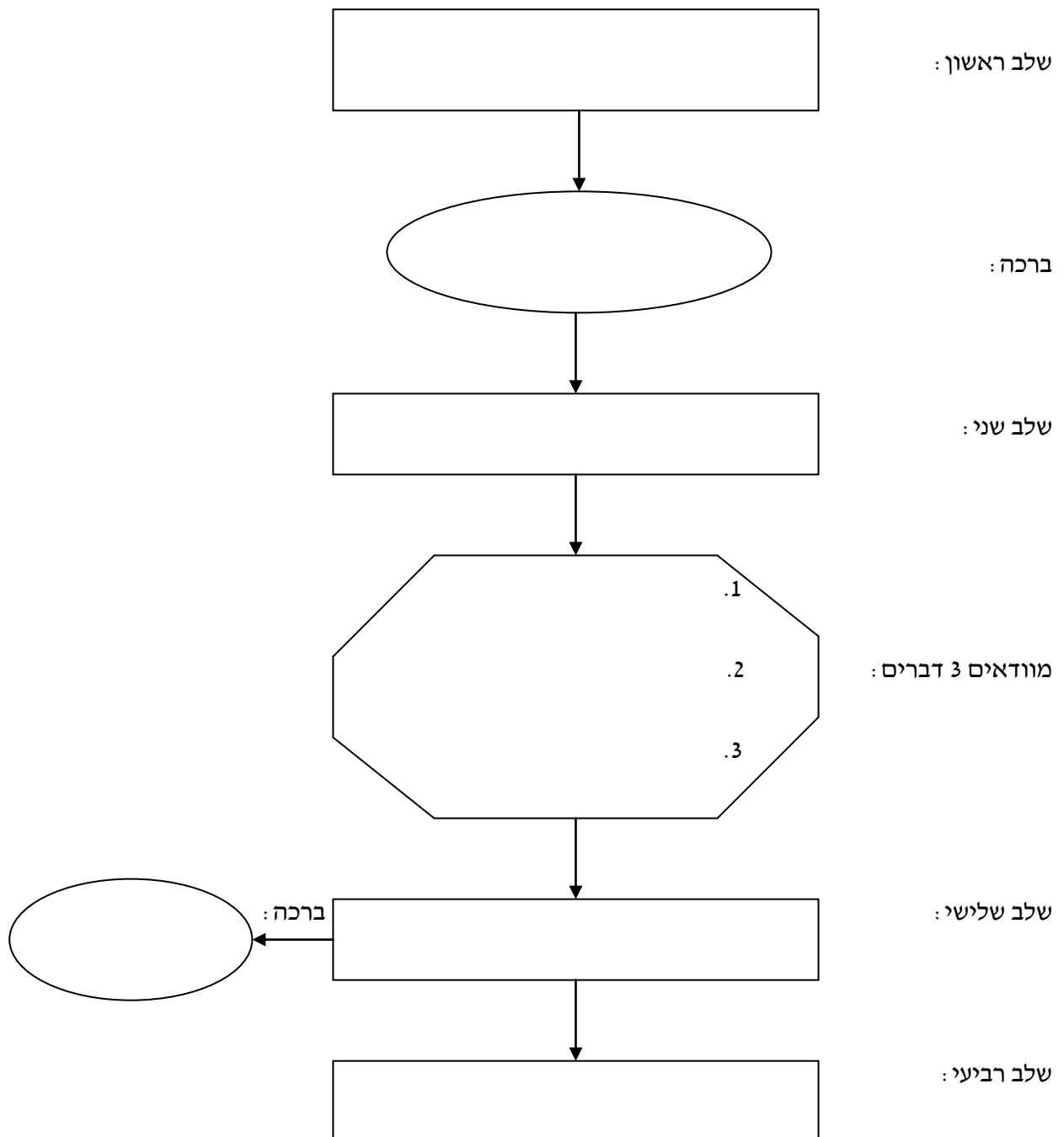
96 עיין במקור שבתחתית העמוד וענה: מהו האיסור הנוסף שבשיער ארוך, מעבר לחשש חציצה בתפילין?

"אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים ולא ילבש מלבוש המיוחד להם, ולא יגדל ציצת ראשו כמו ציצת ראשם (פירוש "שפתי כהן": [כמו] שמגדלין השיער לנוי וליופי... דרך שחץ וגאווה) ולא יגלח מהצדדים ויניח השיער באמצע, ולא יגלח השיער מכנגד פניו מאוזן לאוזן ויניח הפרע.... הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו".
(שולחן ערוך יורה דעה, סימן קעח)

פרק שמיני – סדר הנחת תפילין

תלמיד יקר, שים לב! פרק זה נלמד בשיטת "בחן את עצמך": עליך ללמוד בספר את שלבי הנחת התפילין, ולאחר מכן למלא בחוברת את התשובות. בהצלחה!

סדר הנחת תפילין של יד

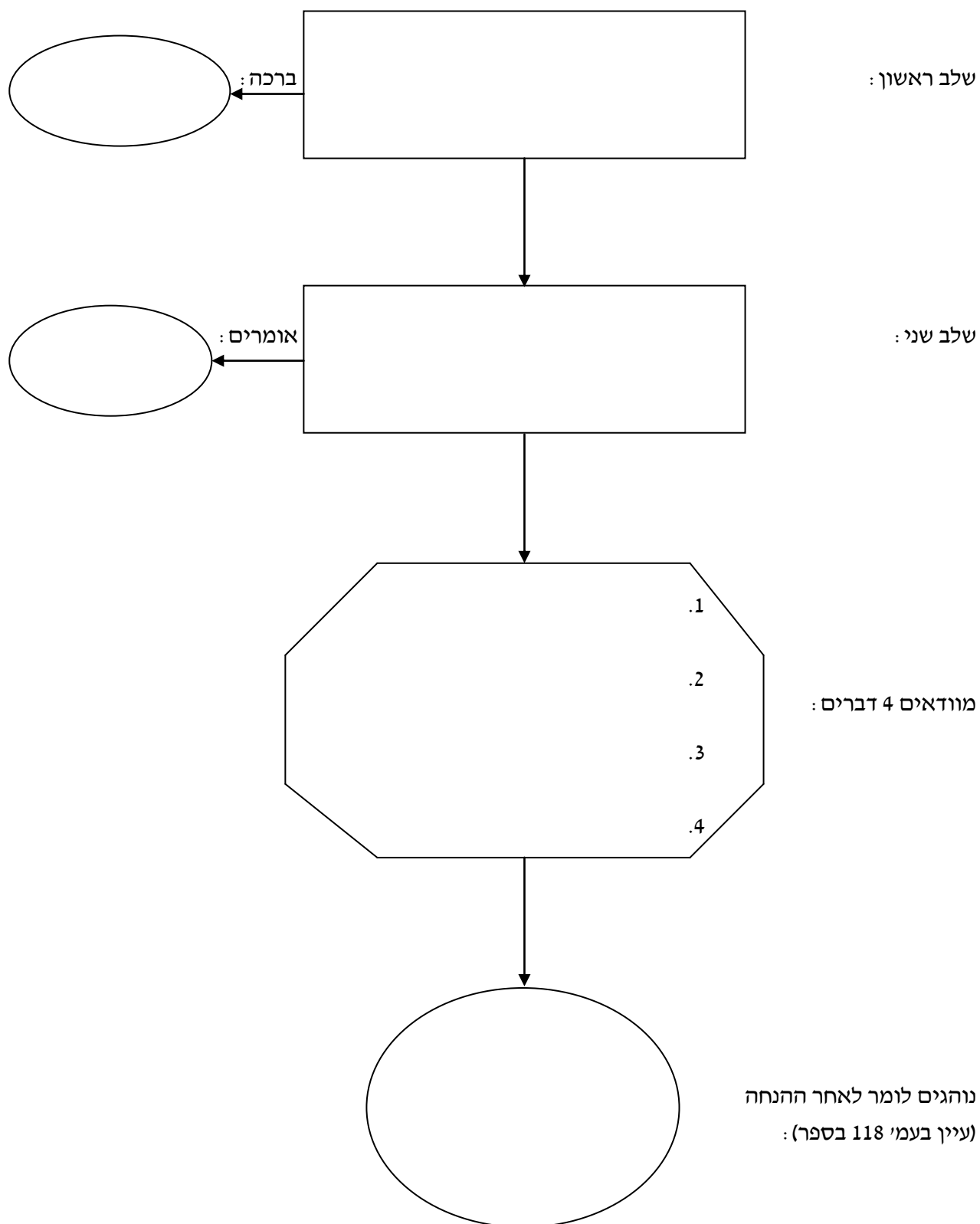


כריכת הרצועה על גב היד

שים לב! את הנתונים בטבלה ניתן למלא על-פי הלימוד בספר, אולם **כדאי ורצוי** לשאול את אביך מהו מנהג המשפחה, ובמקרה שיש הבדל מהכתוב בספר – לכתוב את מנהגך.

מה דינו של מי שדיבר בשלב זה? (עיין בעמ' 127-128 בספר)	מראה כף היד	מראה גב היד	מספר הכריכות (אם יש מנהגים שונים)	העדה
				עדות המזרח
				ספרד
				אשכנז
				תימן

סדר הנחת תפילין של ראש



פרק תשיעי – שהייה עם התפילין

מצוות משמוש בתפילין

(1) מה מלמד אותנו רבה בר רב הונא במסכת מנחות? למה הוא משווה את זה?

.....

* הסבר את דרך הלימוד של רבה בר רב הונא.

.....

.....

* מהו פתרון החידה המובאת בספר?

.....

(2) כמה פעמים צריך למשמש בתפילין, על-פי השולחן ערוך והמשנה ברורה? מדוע?

.....

* מדוע, לדעת המשנה ברורה, אין צורך למשמש בעת התפילה והלימוד?

.....

(3) מהם המנהגים השונים למשמוש במשך התפילה, ומהו מנהג הקיצור שולחן ערוך?

.....

.....

* האם אתה מכיר מקומות נוספים בתפילה שנוהגים למשמש בהם? פרט.

.....

(4) מה למד רבא מדברי ריש לקיש במסכת יומא, על-פי הפשט?

.....

(5) כיצד הבינו הראשונים את דברי ריש לקיש?

רא"ש, מרדכי:

.....

רבינו תם:

.....

6) כיצד פסק השולחן ערוך להלכה במחלוקת הראשונים?

איסור הפחה ושינה בתפילין

7) איזה חיוב ואיסור לגבי תפילין לומדים מהגמרא במסכת שבת?

* הסבר במילים שלך את המשפט המופיע בגמרא הנ"ל: "כל מצווה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין, עדיין היא רפויה בידם", וכתוב את המסר שעלינו ללמוד מכך לגבי מצוות תפילין.

8) מהי חומרת האיסור שכתבת בשאלה 7 על-פי השאגת אריה?

9) הסבר את המשפט שמביא השאגת אריה "שלא יהיו מצוות בזויות עליו", ואת הקשר של משפט זה לאיסור שכתבת בשאלה 7.

* הסבר את הראיה השניה שמביא השאגת אריה לדבריו.

10) מהי חומרת האיסור שכתבת בשאלה 7 על-פי הפרי מגדים והדרכי תשובה?

11) לאור מה שכתבת עד כה, מה יעשה אדם **שחושש** (אך לא בטוח) שלא יוכל לשמור על גוף נקי עם תפילין?

לדעת השאגת אריה: _____

לדעת הפרי מגדים: _____

12) לפי פסק השולחן ערוך, מה יעשה אדם **שבטוח** שלא יוכל לשמור על גוף נקי עם תפילין?

13) איזה פתרון מציע השולחן ערוך לאדם שחושב שיוכל להתאפק לזמן קצר?

14) מה פוסק המשנה ברורה במקרה המובא בשאלה 10?

15) האם יש דין שונה בהפחה ללא ריח או קול? פרט.

16) איזה איסור נוסף בתפילין "נוצר" מתוך איסור הפחה בתפילין?

* כיצד נקרא בלשון חז"ל איסור ש"נוצר" כדי למנוע אותנו מלעבור על איסור אחר? היעזר במסכת אבות א', א'.

17) באילו מקרים קיים ובאילו מקרים לא קיים האיסור שכתבת בשאלה 15? כתוב ליד כל מקרה "מותר" או "אסור":

_____	א. התפילין בראשו או בזרועו ורוצה לישון שינת עראי (שינה קצרה).
_____	ב. התפילין בראשו או בזרועו אבל הניח עליהם בגד כלשהו, ורוצה לישון שינת עראי.
_____	ג. הניח בגד על התפילין שבראשו או בזרועו, ואשתו רוצה לישון איתו שינת עראי.
_____	ד. הניח בגד על התפילין שבראשו או בזרועו, ורוצה לישון במיטה.
_____	ה. הניח בגד על התפילין שבראשו או בזרועו ורוצה לישון עם ראשו בין ברכיו.
_____	ו. התפילין מקופלות ומחוברות אליו בצורה כזו שלא יפלו, ורוצה לישון שינת צהרים ארוכה.
_____	ז. התפילין מקופלות והוא מחזיק אותן בידו, ורוצה לישון שינת צהרים ארוכה.
_____	ח. התפילין מקופלות והוא מחזיק אותן בידו, ורוצה לישון עם ראשו בין ברכיו.

זהירות מהרהור עבירה

18) איזה פירוש נוסף מביא שיבולי הלקט למאמר הגמרא "תפילין צריכות גוף נקי"? מהי המשמעות המעשית העולה מפירוש זה?

19) האם ספר החינוך מסכים עם הפירוש הזה? מהי דעתו בנושא? הסבר.

20) לדעת הבית יוסף, מה יעשה מי שיודע שלא יצליח להימנע מהרהור בזמן שהתפילין עליו? מדוע?

* ספר החינוך מביא מספר פעמים את המשפט "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות". הסבר משפט זה, ואת הקשר שלו לדברי הבית יוסף שכתבת בשאלה הקודמת.

21) כיצד פסק השולחן ערוך להלכה את המקרה בשאלה 19, ומהי דעת הרמ"א?

22) מה ראוי לזכור בזמן שהתפילין מונחות עלינו?

האם מותר לאכול עם תפילין?

23) מהו ההבדל באכילה עם תפילין בין אכילת קבע לאכילת עראי, על-פי השולחן ערוך?

24) מהי ההתלבטות שמעלה המשנה ברורה לגבי הלכה זו?



או שאולי דין זה

ולכן

האם דין זה

ולכן

25) מה פוסק ערוך השולחן במקרה שכתבת בשאלה 22?

26) מהי דעתם של החולקים על פסק ערוך השולחן?

27) מהי ההוכחה מהחתם סופר לדברי החולקים?

28) מה נוהגים כיום הלכה למעשה?

* מדוע מתירים לאכול עם תפילין למי שרוצה להישאר עוד קצת זמן עם התפילין?

* קרא את הקטע במסגרת בתחתי העמוד וענה: כיצד דברי הרב מלמד קשורים לענייננו?

קדושת בית מדרש שנועד ללימוד תורה, מרובה מקדושת בית כנסת שנועד לתפילה, מפני שמצוות תלמוד תורה גדולה ממצוות התפילה. אף-על-פי-כן בכמה דברים ניתן להקל בבית המדרש יותר מאשר בבית הכנסת. למשל: בבית הכנסת אסור לאכול או לשתות מפני שיש בזה קלות ראש, אבל בבית המדרש התירו לתלמידי חכמים ותלמידיהם לאכול ולשתות. והטעם לכך, מפני ביטול תורה. שכן בבית המדרש שוהים הלומדים שעות ארוכות, ואם בכל פעם שיצטרכו לאכול או לשתות יאלצו ללכת לביתם, יגרום הדבר לביטול תורה, ולכן התירו להם חכמים לאכול ולשתות בבית הכנסת כדי למנוע מעצמם ביטול תורה.

אבל בישיבה, שחדר האוכל שלה סמוך לבית המדרש, אין לאכול בתוך בית המדרש, מפני שאין בדבר צורך. וכן כאשר ניתן לשתות מים מחוץ לבית המדרש, בלי שהדבר יגרום לביטול תורה, אין לשתות בתוך בית המדרש. תלמידים שרוצים להכין לעצמם כוס קפה או תה, ומעוניינים לשתותו בתוך בית המדרש כדי שיוכלו תוך כדי שתייתו להמשיך בלימוד, מותר להם לשתות הכוס בתוך בית המדרש. כן התירו ללומדים לנמנם מעט בבית המדרש. ואף על פי שבבית כנסת אסור לישון או לנמנם, מכל מקום בבית המדרש התירו, שכיון שהתלמידים נמצאים שם כל היום, אי אפשר שלא ינמנמו מעט. ועוד שאם בכל שעה שהם עייפים יאלצו לעזוב את בית המדרש, ייגרם להם ביטול תורה רב ועדיף שינמנמו מעט ואחר כך ימשיכו ללמוד ביתר צלילות.

(מתוך "פניני הלכה" – הלכות בית כנסת, הרב אליעזר מלמד)

פרק עשירי – חליצת התפילין וקיפולן

באיזה שלב של התפילה ניתן לחלוץ את התפילין?

1) מהן ההנהגות השונות ביחס לזמן חליצת התפילין?

א. דעת השולחן ערוך עצמו :

ביום רגיל – _____

ביום שיש קריאת התורה – _____

הערת הרמ"א – _____

* מדוע יש דין מיוחד ביום שיש בו קריאת התורה?

ב. דעת השולחן ערוך בשם "יש מי שכתב" (על-פי הקבלה) :

ג. דעת המשנה ברורה (בשם האר"י) :

לכתחילה – _____

במקרים חריגים – _____

ביום שיש בו ברית מילה לאחר התפילה – _____

* מדוע ביום שיש בו ברית מילה חולצים בשלב הזה דווקא?

2) באילו שני מקומות בתפילה אין לחלוץ את התפילין? מדוע?

3) מה יעשה מי שחייב לחלוץ במקום השני שציננת בשאלה הקודמת?

4) באיזה שלב חולצים את התפילין בתפילת ראש חודש?

5) מהן הסיבות שחולצים דווקא בשלב הזה? כתוב את הדיעות השונות :

דעת הבית יוסף :

דעת הרדב"ז והלבוש :

* מהי הנפקא מינה (השלכה, הבדל) המעשית בין שתי הדיעות? ומהי דעת הרמ"א על כך?

6) באיזה שלב **בדיוק** חולצים את התפילין בראש חודש? כתוב את המנהגים השונים :

7) מה הדבר הכי חשוב שיש להקפיד עליו בתפילת מוסף ובתפילות בכלל?

8) מה יעשה מי ששכח לחלוץ תפילין והתחיל כבר את תפילת מוסף?

דעת המשנה ברורה – _____

דעת הזוהר – _____

9) על מה חשוב להקפיד בעת חליצת התפילין בראש חודש? מדוע?

* מה כדאי לעשות עם התפילין שחלצנו כדי לקיים את מה שכתבת בשאלה 7?

ברכה בחליצת התפילין

10) מה היה המנהג של בני ארץ ישראל, על-פי הבבלי במסכת נידה והירושלמי במסכת ברכות? מדוע נהגו כך?

11) הסבר בהרחבה את טעמם של בני ארץ ישראל.

12) מהו טעמו של ערוך השולחן למנהגם של בני ארץ ישראל? למה דומה הנחת תפילין, לפי דבריו?

13) מה פסק השולחן ערוך להלכה במנהג זה?

סדר חליצת תפילין

14) איזה תפילין מורידים קודם? מדוע?

* מאיזו מילה בפסוק לומדת הגמרא את הדין הזה?

15) מה יש להסיר לפני חליצת תפילין של ראש? באיזה מקרה **לא** ינהג כך?

16) מהו אופן חליצת תפילין של ראש? האם יש בכך מחלוקת בין הספרדים לאשכנזים?

כיצד לקפל את התפילין?

17) תאר בלשונך את אופן הקיפול של תפילין של ראש.

18) מה מיוחד בצורת קיפול זו דווקא?

19) קרא את הסיפור המופיע בספר בעמ' 211, וענה על השאלות הבאות:
א. מדוע נקרא אלישע "בעל כנפיים"?

* בזכות מה זכה אלישע להינצל מהקסדור (חייל, שוטר)?

.....

ב. מדוע הפכו התפילין של אלישע לכנפי יונה דווקא ולא לכנפיים של עוף אחר?

.....

ג. מהו המסר שאתה לומד מהסיפור?

.....

20) תאר בלשונך את אופן הקיפול של תפילין של יד.

.....

.....

.....

21) על מה יש להקפיד בעת קיפול תפילין של יד?

.....

22) על מה יש מחמירים בעת קיפול תפילין של יד? מדוע?

.....

* מהי הסיבה של המקילים בכך? הסבר את דרך החשיבה שלהם.

.....

.....

.....

סידור התפילין בתוך התיק

23) את הגמרא במסכת יומא ואת דעות הראשונים למדנו כבר בפרק על מצוות המשמוש בתפילין. לענייננו, מה פסק השולחן ערוך כדי שלא "נעביר על המצוות"?

.....

24) כיצד אפשר לקיים בפועל את פסק השולחן ערוך?

.....

25) כיצד השימוש בתפידינית לא מסתדר עם מה שכתבת בשאלה הקודמת? האם זו בעיה?

26) על מה יש להקפיד בתפידינית? מדוע?

27) כיצד יש לסדר את התפילין בתיק רגיל? מדוע דווקא בסדר זה?

* האם, לדעתך, אדם שמאלי יסדר את התפילין אחרת? נמק.

28) מהי דעת כף החיים בשאלה הקודמת?

29) על מה כדאי להקפיד בעת קיפול התפילין והנחתן בתיק? מדוע?

פרק אחד עשר – דיני תיק התפילין

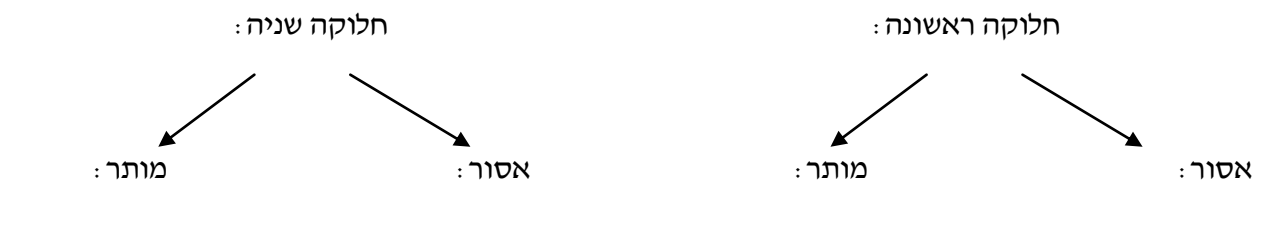
האם מותר לתלות את התפילין?

(1) מה מעיד ר' חנינא על רבי?

.....
* מהי הקושיה על מעשהו של רבי?

.....
.....

(2) אילו שתי חלוקות עולות מהגמרא ביחס למעשהו של רבי?



(3) מה פסק השולחן ערוך בנוגע לשתי החלוקות? באיזה אופן יהיה מותר?

.....
.....

(4) במה אין איסור לפי המשנה ברורה? מדוע?

.....
.....

* מהי הבעייתיות בתליית התפילין באופן האסור?

.....
.....

(5) מהו הכלל שמביא הרב רימון ביחס הראוי לתפילין?

.....
.....

(6) האם יש בעיה בצורה שבה הרבה נערים רוכבים על אופניים או הולכים ברגל, והתפידנית "מחוברת" אליהם עם רצועה על החזה? נמק את תשובתך על-פי מה שלמדת.

.....
.....

.....
.....

נפלו התפילין – מה לעשות?

(7) מהו המנהג הרווח במקרה שנפלו התפילין כשהן ללא הכיסוי שלהן?

.....
.....

8) מה יש לעשות בכל אחד מהמקרים הבאים? מתח קו בין המקרה לבין הפתרון ההלכתי:

נפלו התפילין כשהן בתוך הכיסוי שלהן ילמד באותו יום כמה שעות תורה יותר מכרגיל

נפלו התפילין כשהן בלי הכיסוי, אבל קשה לו להתענות להתיעץ עם רב על כל מקרה לגופו

תלמיד בישיבה תיכונית שנפלו לו התפילין בלי כיסוי אין צורך להתענות, אבל ראוי לתת צדקה

נפלו התפילין על השולחן יפדה את התענית בצדקה, ובמיוחד בתלמיד חכם

נפלו רק תפילין של יד אין צורך להתענות כלל

הפתרון העדיף בכל המקרים יש דיעה שאין צורך להתענות

שימוש בתיק לדברים נוספים

9) מהו ההבדל בהגדרה ההלכתית בין תיק הטלית ובין תיק התפילין ומהי ההשלכה המעשית לכך?

התיק	ההגדרה ההלכתית	האם צריך גניזה?	ההשלכה המעשית
תיק הטלית			
תיק התפילין			

10) לפי מה שכתבת בטבלה, מהי הבעייתיות בהנחת סידור, תהילים, מראה לסידור התפילין, ארנק לצדקה וכד' בתוך תיק התפילין? הסבר בהרחבה.

11) פתרון פשוט לבעייתיות שהצגת בשאלה הקודמת הוא להניח את כל הני"ל בתוך תיק הטלית. אילו שני פתרונות נוספים מציע המשנה ברורה?

כניסה עם שקית התפילין לבית הכיסא

12) איזו בעיה נפוצה מאוד עלולה לצוץ כאשר מסתובבים עם תפילין וספרי קודש במקומות ציבוריים?

13) מה הפתרון שמציעה ההלכה במקרים כאלה לגבי תפילין?

14) איזה שימוש יכול להיות לכיס במכנסיים או במעיל במקרה כזה?

15) מהי המחלוקת שמביא המשנה ברורה לגבי ספרי קודש?

16) מה פוסק הדעת תורה בשם הרדב"ז במחלוקת שבשאלה הקודמת?

17) מה יעשה, לפי הדעת תורה, אם בדיעבד נכנס עם כיסוי לא מתאים?

18) כיצד ניתן כיום להקל בנוגע לספרי קודש? מדוע?
